

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

USE OF THE ECONOMIC INSTRUMENT OF EFFICIENCY TO RESEARCH THE ACTIVITIES OF STATE INSTITUTIONS IN PUBLIC ADMINISTRATION

У статті розглядається походження та сутність показника ефективності. Виділено критерії для оцінювання різних видів ефективності діяльності державних інституцій. Проаналізовано, як впливає на ефективність діяльності державних органів забезпечення ресурсами: організаційними, фінансовими, людськими, часовими, інформаційними. Визначено показники, що дають можливість охарактеризувати ефективність організаційно-технічного рівня діяльності державного органу.

Зазначено, що органи державного управління є соціально-економічними суб'єктами, діяльність яких полягає у виконанні широкого спектру суспільно значимих функцій та завдань, тому усі економічні агенти та інституційні одиниці повинні брати участь в оцінці їх роботи шляхом визначення інтегральної ефективності, з використанням багатьох критеріїв та способів. Проаналізовано ефективність, як один з найважливіших показників активності державного органу, який акцентує основну увагу на здатності забезпечити належний кінцевий результат та досягнення поставлених цілей з найменшими витратами. Розглянуто розподільну та продуктивну ефективність.

Ефективність та результативність державного управління в значній мірі залежить від кадрового забезпечення органів влади, професіоналізму державних службовців, їх освіти, компетентності, навиків, досвіду.

Державні інститути забезпечують реалізацію владних функцій та здійснюють управління суспільними процесами відповідно до діючого законодавства. Формування демократичної та прозорої системи державного управління пов'язане із належним контролем роботи державних інституцій з боку громадськості. Оцінювання результатів діяльності державних інституцій можна здійснювати на основі різних видів ефективності: ефективність необхідності, ефективність впровадження, відносна ефективність, ефективність розвитку, ефективність виклику, ефективність реалізації плану, політична ефективність, управлінська ефективність. Ці показники враховують вплив результатів функціонування державних органів на показники добробуту та якості життя громадян.

Ключові слова: розподільна ефективність, продуктивна ефективність, дер-

жавна інституція, публічні послуги, суспільні потреби, органи державного управління, оцінка ефективності.

The article examines the origin and essence of the efficiency indicator. Criteria for evaluating various types of efficiency of state institutions have been identified. It is analyzed how the effectiveness of the activities of state bodies is affected by the provision of resources: organizational, financial, human, time, and informational. The indicators that make it possible to characterize the effectiveness of the organizational and technical level of the state body's activity have been determined.

It is noted that state administration bodies are socio-economic entities whose activities consist in the performance of a wide range of socially significant functions and tasks, therefore all economic agents and institutional units must participate in the assessment of their work by determining integral efficiency, using many criteria and methods. Efficiency is analyzed as one of the most important indicators of the state body's activity, which emphasizes the ability to ensure the proper final result and achieve the set goals with the least costs. Distributive and productive efficiency is considered.

The effectiveness and efficiency of public administration largely depends on the staffing of government bodies, the professionalism of civil servants, their education, competence, skills, and experience.

State institutions ensure the implementation of power functions and manage social processes in accordance with current legislation. The formation of a democratic and transparent system of public administration is connected with the proper control of the work of state institutions by the public. Evaluation of the results of the activities of state institutions can be carried out on the basis of various types of efficiency: efficiency of necessity, efficiency of implementation, relative efficiency, efficiency of development, efficiency of challenge, efficiency of plan implementation, political efficiency, managerial efficiency. These indicators take into account the influence of the results of the functioning of state bodies on indicators of well-being and quality of life of citizens.

Key words: distributive efficiency, productive efficiency, state institution, public services, public needs, public administration bodies, efficiency evaluation.

УДК 35.072.2
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2025.45.18>

Пікулик О.І.

к. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки
та публічного управління
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Власюк Н.І.

к. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, економічної
безпеки, банківської справи
та страхового бізнесу
Львівський торговельно-економічний
університет

Постановка проблеми. У сучасному світі помітні тенденції переосмислення розуміння ролі держави, функцій її органів, взаємовідносин суспільства і держави. У багатьох країнах успішно проведені адміністративні реформи, пов'язані зі зміною структури і штатів державних установ, переглядом повноважень

органів виконавчої влади, вдосконаленням механізмів реалізації їх функцій, підвищенням ефективності діяльності органів державної влади. Їх досвід показує, що це нелегка та тривала робота, яка пов'язана з реальним дотриманням громадських інтересів, дієвістю політичних і правових механізмів в країні,

не допускає прийняття поспішних та непродуманих рішень і вимагає зусиль з боку всього суспільства і, що вкрай важливо, відкритості влади для діалогу з ним. Реформа державного управління буде успішною тоді, коли на рівні кожного суб'єкта країни буде чітко розуміння важливості поставлених цілей та пріоритетів, і коли буде впроваджений механізм оцінки досягнення очікуваних кінцевих результатів. Використання нових підходів до оцінки діяльності державного органу та державного службовця позитивно відобразиться на показниках соціально-економічного розвитку і результатах реформи державного управління, сприятиме наданню тих суспільних послуг, які відповідають потребам громадян, забезпечить спрямування бюджетних коштів на соціально необхідні і економічно обґрунтовані витрати, підвищить відповідальність посадових осіб у процесі прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретико-методичних підходів до оцінки показників ефективності постежується в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених: А. Саллівана [1], Е. Дж. Долана, Д. Ліндсея [2], Ф.Тейлора, Дж. Серла [3], У. Гамільтона [4], Д. Нортона [5], В.Сороко [2], А. Соколова [7], Н. Обушної та ін. Однак, не зважаючи на це, нині в Україні ще досі чітко не визначені критерії оцінки та не існує єдиного загальноновизнаного механізму до оцінювання ефективності діяльності державних інституцій. У даному контексті важливим завданням стає теоретичне обґрунтування, вивчення, всебічний аналіз і порівняння різних підходів та методик з метою обґрунтування доцільності та можливості їх практичного застосування до оцінки якості роботи органів державного управління.

Мета статті – дослідження ефективності діяльності державних інституцій для визначення шляхів її покращення в умовах успішного реформування публічного управління та проектування прогресивного громадянського суспільства.

Виклад основних результатів. Категорія ефективності є одним з найважливіших показників активності суб'єкта діяльності, який акцентує основну увагу на здатності забезпечити належний кінцевий результат. Вважається, що категорія «ефективність» початково з'явилася у наукових працях відомих економістів XVII ст.: очільника школи фізіократів – Франсуа Кене, засновника класичного напрямку – Вільяма Петі, автора теорії «невидимої руки» – Адама Сміта. Вони використовували це наукове поняття у значенні результативності та намагалися вживати його

для оцінки тих чи інших приватних чи урядових заходів, враховуючи вплив останніх на пожвавлення економічного життя в суспільстві. Однак, як самостійне поняття, категорію «ефективність» вперше у своїх працях застосовував послідовник Адама Сміта – Давид Рікардо, який розглядав «ефективність» як відношення результату до певного виду витрат. Вагомий вклад у розвиток категорії ефективності здійснили відомі науковці: Т. Пітерс, Г. Емерсон, Г. Форд, Ф. Тейлор та інші. Вони вважали, що саме ефективність з точки зору управлінців є найбільш важливою характеристикою діяльності інституції, а також використовували цю категорію для оцінки результативності управління уряду держави на макрорівні.

Американські науковці К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю та Ш.М.Флінн науку «Економікс» безпосередньо пов'язують з проблемами ефективного використання обмежених економічних ресурсів або управління ними з метою максимального задоволення безмежних потреб людей.

А. Салліван у своїй теорії ефективності, розглядаючи процес залучення та використання ресурсів з метою максимізації створених благ та послуг, наголошує на принципі мінімізації витрат [1, с.86].

Ефективність – це відносна величина, яка відображає співставлення отриманого результату з цілями або результату з витратами на його отримання, при цьому дана категорія носить управлінський характер і відображає, передусім, здатність приносити ефект чи ступінь досягнення поставлених цілей.

Використання терміна “efficiency” в теорії управління надало йому нового значення. Ефективність, на думку Ф.Тейлора, належить розглядати як співвідношення між реальною продуктивністю праці і стандартною продуктивністю. І. Грін розглядає ефективність з її функціонального наповнення, виділяючи розподільчу функцію та продуктивну функцію. Розподільчу ефективність Грін відносить до сфери політики, а продуктивну – до адміністрування (управління), тобто ефективність означає не лише оптимальний розподіл ресурсів, а й раціональне їх використання. Традиційна теорія управління акцентує увагу саме на продуктивній ефективності [2, с.6]

Основним об'єктом нашого дослідження, його центральною категорією й аналітичним інструментом виступає державна інституція. Зі слів відомого філософа Дж. Серла: «Створюючи інституціональну реальність, ми неймовірно розширюємо владу людини» [3, с. 16]. Модернізація та формування прозорої і дієвої системи державного управління пов'я-

зана із бажанням громадян та сфери бізнесу брати активну участь у процесах трансформації розвитку суспільства, контролювати роботу державних інституцій. Для розуміння інституціональних засад державного управління, необхідно ідентифікувати сутність категорії «інституція». Термін «інституція» походить від латинського «*institutio*» і в перекладі означає пристрій, спосіб дії чи настанови, вчення, вказівка. Уперше цей термін («*institution*»), був використаний американським економістом У. Гамільтоном у 1918 р. як спосіб мислення або діяльності, з достатнім ступенем поширеності та міцності, що відображені в поведінці і звичаях народу і віддзеркалюють загальну домовленість й узгодженість у суспільстві [4, с. 309].

З позиції лауреата Нобелівської премії Д. Норта, який досліджував та пояснював інституційні зміни у суспільстві, «інституції – це правила гри, тобто визначена поведінка, яка спрямовує людську взаємодію у певне русло» [5, с. 11]. У теорії та практиці державного управління інститути держави або державні інститути розглядаються як система органів і установ (державних інституцій), що забезпечують реалізацію владних функцій. Таким чином державна інституція є результатом упорядкування державної управлінської взаємодії. Держава є головною інституцією суверенної влади, яка в межах правових норм здійснює управління суспільними процесами. Державні інституції слугують задоволенню таких життєвих фундаментальних потреб суспільства, як забезпечення добробуту, соціального порядку та безпеки. Формування належної структури державних органів, особливо контролюючих інституцій є запорукою формування країни тотальної відповідальності.

Державні інституції – це сильні й функціональні структури, що наділені владними повноваженнями, діяльність яких повинна ґрунтуватися на монопольному праві держави здійснювати управлінські функції в напрямку розбудови правової та демократичної держави. Державні інституції включають центральні органи, які можна розподілити на законодавчі, виконавчі, судові та силові правоохоронні органи, а також місцеві державні адміністрації та інші органи державного управління. Кожен з них володіє певною автономією та самостійністю, але, в той же час, виступає частиною єдиного державного механізму, посідаючи в державній структурі своє визначене місце і тісно пов'язаний з іншими її елементами. Кожна державна інституція володіє відповідною компетенцією, тобто комплексом прав і обов'язків або владних правоспроможностей. За своєю внутрішньою будовою

органи держави складаються зі структурних підрозділів, які об'єднані спільною метою діяльності, визначеною у ході їх формування. Джерелом фінансування державного органу є бюджет.

Виконання завдань та функцій державних інституцій покладено на державних службовців, які здійснюють виконання посадових повноважень з дотриманням основних принципів державної служби: верховенства права, законності, професіоналізму, патріотизму, доброчесності, ефективності, політичної неупередженості, прозорості та стабільності. Державні службовці повинні володіти професійною компетентністю, що полягає у вмінні застосовувати спеціальні знання, уміння, досвід та навички, проявляти належні ділові, моральні та етичні якості у процесі виконання визначених професійних обов'язків шляхом надання суспільних послуг населенню. Службовці держави не беруть безпосередньої участі у створенні матеріальних благ, тому вони утримуються за рахунок суспільства, тобто одержують заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету.

Варто зауважити, що для застосування широкого підходу до оцінки діяльності державних органів та розуміння реального стану справ, не можна обмежуватися лише економічною та соціальною ефективністю, а доцільно використовувати різні показники, які враховують складну взаємодію багатьох факторів (людських, природних, науково-технічних, екологічних та ін.), що впливають на процес прийняття та реалізації управлінських рішень. Складність розробки та вимірювання об'єктивних показників ефективності діяльності державних інституцій пояснюється ієрархічною структурою органів державного управління, утрудненим доступом до достовірної вихідної інформації, комплексним та узагальненим характером багатьох показників.

Можна виділити чимало критеріїв для оцінювання ефективності діяльності державних інституцій різного рівня, враховуючи вплив результатів їх функціонування на показники добробуту та якості життя громадян.

Ефективність необхідності – вказує на доцільність існування конкретної державної інституції, відповідно до потреб сьогодення, визначення загальної корисності від її діяльності, вирішених проблем та виконаних завдань.

Ефективність впровадження – стосується втілення намічених планів, виконання поставлених завдань, показує якість і ступінь досягнення визначених цілей.

Відносна ефективність – це відповідність еталонам, кращим прикладам, стандартам або

найновішим моделям, які успішно використовуються у світовій практиці, відповідно до сучасних потреб розвинутої ринкової економіки.

Ефективність розвитку. Йдеться про фактори та умови, які допомагають покращити життя людей та можуть сприяти досягненню цілей. Як цільовий орієнтир для оцінки ефективності розвитку можна використати напрямки руху суспільства до прогресу.

Ефективність виклику – це основа для проведення критичного аналізу, яка є найважливішою складовою управління ризиками для установи чи інституції та передбачає швидкість, точність і чіткість реакцій на проблеми та виклики суспільства, що стоять перед державним органом.

Ефективність реалізації плану – показує ступінь виконання державним органом доручень, планових або прогнозних завдань. Позитивним моментом при цьому є вчасне та якісне виконання поставлених завдань.

Політична ефективність – пов'язана зі структурою та підпорядкуванням державних органів, розподілом владних повноважень та функцій, легітимністю, рівнем демократизації суспільства.

Управлінська ефективність – залежить від якості організаційної структури державної інституції, раціональності процесу управління, тобто від складу і кількості ланок, їх підлеглості, розподілу завдань та функцій між ними.

Усі ці види ефективності допомагають визначити і оцінити, як організована і функціонує державна інституція чи суб'єкт управління, які на нього витрачаються ресурси (матеріально-технічні, фінансові, трудові, інформаційні), яким чином розподілені управлінські функції та технології діяльності, у чому полягає призначення, зміст, користь і практична віддача від діяльності та управлінських впливів відповідного органу.

Ефективність діяльності державних органів в значній мірі залежить від ресурсного забезпечення. Для виконання завдань в межах своєї компетенції кожна державна інституція має у своєму розпорядженні певну кількість ресурсів: організаційних, фінансових, людських, часових, інформаційно-методичних.

Організаційні ресурси забезпечують досягнення внутрішньої впорядкованості, структурованості, погодженості та взаємодії щодо самостійних складових частин у системі державної інституції. Державні організації за своєю природою повинні бути підзвітні і відповідальні перед громадськістю, яка контролює результати їх діяльності, аналізує, що вони роблять і яким чином. Державні інституції часто виступають монополістами щодо надання кон-

кретного виду суспільних послуг, тим самим порушуючи принцип свободи вибору для споживачів. Населення не має можливості обирати на ринку іншого постачальника послуг, змушене змиритися з ситуацією та прийняти ті послуги, які пропонуються. Тому, удосконалення діючих і застосування нових інноваційних методів та форм організації діяльності щодо покращення надання публічних послуг безпосередньо впливає на якість життя населення.

Фінансові ресурси та їх раціональне використання визначають матеріальну основу не лише стабільності функціонування державних інституцій, але й результативності системи публічного управління будь-якого рівня. Фінансування державних органів здійснюється за рахунок платників податків, які є клієнтами цих організацій та споживачами їх послуг. Ефективність використання грошових коштів, що є у розпорядженні того чи іншого державного органу, в умовах їх обмеженості є одним із найважливіших показників діяльності органів влади і системи управління. Тому, застосування інструментів ефективного розподілу фінансових ресурсів та їх використання у процесі здійснення управлінської діяльності набуває першочергового значення.

Професіоналізм та ефективність діяльності державної інституції обумовлюють людські ресурси. Людський капітал перетворився нині на складний інтенсивний фактор розвитку сучасної економіки – економіки знань. Інвестиції в людський ресурс сприяють формуванню інтелектуального капіталу. В ринковій економіці з кожним днем зростає роль когнітаріату – працівників розумової праці. Процес управління може здійснювати ефективно лише за умови успішної координації зусиль багатьох людей. Визначальним фактором управлінської діяльності нині є кадрове забезпечення органів влади. Професіоналізм державних службовців передбачає високий освітній рівень працівників, їх досвід, вміння, навички, рівень емоційного інтелекту, швидкість обробки інформації та прийняття рішень, нестандартне креативне мислення, здатність до генерації ідей. Якість задіяного людського ресурсу безпосередньо впливає на рівень та результативність державного управління.

Часові ресурси для державної інституції є показником оперативності діяльності у ході виконання запланованих завдань та прийняття управлінських рішень, бо від затрат часу залежить продуктивність праці. Особливість часового ресурсу полягає в тому, що він не підлягає відтворенню, адже втрачений час не можливо повернути. Тому важливо приділити увагу проблемі раціонального використання

та економії робочого часу у діяльності органів державної влади. Так, наприклад, Стаття 56 Закону України «Про державну службу» визначає робочий час і час відпочинку державного службовця: «Тривалість робочого часу державного службовця становить 40 годин на тиждень. Для державних службовців установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. Для виконання невідкладних або непередбачуваних завдань державні службовці, для яких законом не передбачено обмежень щодо роботи, на підставі наказу (розпорядження) керівника державної служби, зобов'язані з'явитися на службу і працювати понад установлену тривалість робочого дня, а також у вихідні, святкові та неробочі дні, у нічний час. За роботу в зазначені дні (час) державним службовцям надається грошова компенсація у розмірі та порядку, визначених законодавством про працю, або протягом місяця надаються відповідні дні відпочинку за заявами державних службовців. Тривалість роботи понад установлену тривалість робочого дня, а також у вихідні, святкові та неробочі дні, у нічний час не повинна перевищувати для кожного державного службовця чотирьох годин протягом двох днів підряд і 120 годин на рік» [6].

Ефективність діяльності державних органів в сучасних умовах в значній мірі залежить і від рівня забезпеченості інформаційними ресурсами. На відміну від матеріальних ресурсів, інформаційні ресурси практично невичерпні і у процесі використання вони не зникають, а зберігаються і їх обсяг навіть збільшуються. Використання сучасних прогресивних інформаційних технологій у державному управлінні дає можливість значно знизити витрати на робочу силу, прискорити виконання функціональних обов'язків, гарантувати точність у процесі збору, обробки, передачі та збереження даних, тобто сприяє підвищенню ефективності та результативності діяльності державних інституцій. Відкритий, прозорий та вільний кіберпростір нині трансформує суспільство, розширює можливості та свободу людей, створює новий глобальний інтерактивний ринок цифрових технологій, ідей, досліджень та інновацій, що, у свою чергу, вносить корективи у діяльність державних органів, стимулює відповідальну та ефективну роботу влади і активне залучення громадян до управління державою та вирішення питань місцевого значення, забезпечує публічність та прозорість влади, сприяє запобіганню корупції. Важливим компонентом у процесі передачі інформації є розвинута інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура: територіально

розподілені державні комп'ютерні мережі і канали передачі даних, засоби комутації та управління інформаційними потоками; інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології. Застосування електронного урядування та розвиток демократичних процесів, зокрема щодо участі громадян та інститутів громадянського суспільства в процесах формування та реалізації державної політики, відіграє ключову роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу в державі.

Для оцінки раціональності організаційної структури державного органу, велике значення має її відповідність об'єкту управління. Це знаходить своє відображення у збалансованості змісту функцій та цілей управління, чисельності задіяних працівників, обсягу і складності робіт, повноті забезпечення необхідною інформацією, забезпеченості процесів управління технічними засобами.

Охарактеризувати ефективність організаційно-технічного рівня діяльності державного органу, можна за допомогою ряду показників:

1) Рівень поділу праці державних службовців – цей показник можна обчислити шляхом відношення кількості службовців, що діють на основі посадових інструкцій, до загальної кількості службовців.

2) Рівень технологічності управління, як відношення кількості функцій органу або структурного підрозділу, на виконання яких є інструктивні або методичні матеріали, до загальної кількості функцій.

3) Рівень контролю виконання управлінських рішень визначається відношенням числа контрольованих рішень за певний період часу до загального числа рішень за аналогічний період.

4) Рівень стабільності кадрів обчислюється відношенням кількості державних службовців, звільнених за рік з даного органу до загальної кількості задіяних службовців.

5) Рівень дисциплінованості кадрів розраховується відношенням кількості службовців, які отримали за рік дисциплінарні стягнення до загальної кількості службовців державного органу.

6) Рівень технічної озброєності державних службовців, як відношення кількості службовців державної інституції, які використовують персональні комп'ютери та програмні засоби добування інформації, до загальної кількості службовців.

7) Рівень організації професійної підготовки державних службовців розраховується відношенням кількості службовців, які пройшли професійну підготовку за рік до загальної кількості службовців.

8) Рівень роботи зі зверненнями громадян до державних органів визначається шляхом співвідношення кількості звернень громадян за певний період, за якими прийнято рішення відповідного державного органу управління у встановлені терміни, до загального числа звернень громадян за аналогічний період часу.

Для оцінки ефективності діяльності державних органів управління мають враховуватись різноманітні чинники розвитку економічної системи: динаміка адміністративних перетворень та рівень адміністративного регулювання; об'єктивність, доцільність та доступність управлінської інформації; ступінь бюрократизації та наявність корупційних схем; верховенство закону, високий рівень досконалості та соціальна обумовленість законодавства; доступність державних дотацій та субсидій; реальність управлінських впливів та спрямованість управлінських актів на належне регулювання суспільних відносин; відсутність політичного впливу на діяльність органів державної служби; виважена, гнучка та прозора податкова система; компетентність персоналу державного органу; інституційна стабільність і підзвітність державних органів, ступінь відповідності напрямів, змісту і результатів управлінської діяльності відповідного органу його правовому статусу.

Можна виділити дві моделі аналізу оцінки ефективності управління інституцією, залежно від предмета дослідження: «механістичну» та «гуманістичну». Теоретичною базою цього підходу є положення школи наукового управління (Ф.Тейлор, М.Вебер). Механістична модель розглядає державний орган як механізм, що забезпечує комбінацію основних ресурсів для надання суспільних послуг, тобто як машину для реалізації визначених цілей. Велике значення при цьому надається аналізу зв'язків і залежності різних чинників діяльності органу. А завдання менеджменту за такого підходу полягає, перш за все, в тому, щоб найкращим чином згрупувати всі частини системи і, тим самим, досягти максимальної ефективності в досягненні цілей.

«Гуманістична» модель представляє орган як колектив людей, які виконують роботу на принципах поділу і кооперації праці, при цьому найважливішим чинником продуктивності є людина. Елементами моделі є такі складові, як увага до тих, хто працює, їх мотивація, комунікації, участь в ухваленні рішень. Завдання керівників полягають у регулюванні відносин між працівниками, координації процесів під час виконання конкретних завдань і планів діяльності шляхом особистого і безпосереднього впливу на співробітників. Критерієм

ефективності управління є підвищення продуктивності праці за рахунок удосконалення людських ресурсів, тобто вважається, що якщо всі внутрішні процеси, пов'язані з персоналом, управляються належним чином, то в інституції не виникає проблем із досягненням намічених цілей [2, с.22].

Одним з прикладів системи показників ефективності діяльності державних органів, побудованої на основі управління, що відповідає принципам демократії, вимогам відкритості та відповідальності, взаємодії усіх зацікавлених сторін є інтегральний показник GRICS (Governance Research Indicator Country Snapshot), який був розроблений Інститутом Всесвітнього банку на основі декількох сотень змінних, взятих з різних джерел, і складається з індексів, що відображають параметри державного управління. Ці параметри були виділені на основі загального визначення, згідно з яким «державне управління» (Governance) розуміється як сукупність традицій та інституційних утворень, за допомогою яких органи влади керують країною. Показник включає в себе: процеси вибору, контролю та заміни уряду; здатність уряду розробляти та проводити політику; повагу громадян до державних інститутів, які здійснюють керівництво соціальною і економічною взаємодією в суспільстві. GRICS включає шість індексів, що відбивають ключові параметри державного управління:

1. «Право голосу і підзвітність» – індекс включає показники, що вимірюють різні аспекти політичних процесів, цивільних свобод і політичних прав. Показники цієї категорії вимірюють ступінь можливості участі громадян у виборі уряду та готовність уряду до зовнішньої підзвітності через механізми зворотного зв'язку з громадянами і демократичні інститути.

2. «Політична стабільність і відсутність насильства» – індекс відображає, наскільки якість державного управління може викликати необхідність різких змін, зміну політичного курсу.

3. «Ефективність уряду» – індекс відображає якість держпослуг, рівень бюрократизації; компетенцію держслужбовців, рівень незалежності держслужби від політичного тиску.

4. «Верховенство закону» – індекс вимірює рівень довіри громадян до законів суспільства, і прихильність до виконання цих законів, дотримання суб'єктами встановлених суспільством норм та правил.

5. «Якість законодавства» – значення даного індексу пов'язане із здатністю уряду формулювати і реалізовувати раціональну політику і правові акти, які сприяють розвитку ринкової економіки.

6. «Контроль корупції» – індекс відображає сприйняття корупції в суспільстві (корупція розуміється як використання публічної влади з метою вилучення приватної вигоди і визначається частотою «додаткової оплати за те, щоб робота була зроблена вчасно та якісно»).

Оцінка ефективності діяльності державних органів може здійснюватися за різними підходами. За правовим підходом оцінюється відсутність правопорушень, зловживань своїм службовим становищем, корупційних схем, бюрократичних процедур в процесі роботи державного органу влади чи управління. За організаційним підходом оцінюються умови прийому відвідувачів, оперативність реагування на запити клієнтів, уважне ставлення з боку співробітників державного органу, доступний та зрозумілий зміст бланків документів для заповнювання. За соціально-орієнтованим підходом оцінюється наявність чи відсутність скарг, позитивних відгуків громадян про діяльність відповідного органу на основі опитування громадської думки. За експертним підходом враховується думка компетентних спеціалістів щодо суспільної корисності та доцільності функціонування конкретної державної інституції. За технологічним підходом оцінюється можливість використання електронних засобів зв'язку та передачі інформації (наявність сайтів, можливості подачі документів в електронному вигляді та ін.). За прагматичним підходом на основі оцінки кількісних та якісних показників оцінюється безпосередньо результат діяльності державного органу [7].

Висновки. Отже, ефективність діяльності державних інституцій – це доволі складне та багатогранне поняття, зміст якого може бути розкритий за допомогою цілої системи спеціально розроблених показників та сукупності методичних підходів, у ході застосування яких розкривається особливий якісний зміст ефективності.

Вітчизняні та зарубіжні науковці розробили велику кількість моделей, методик та критеріїв оцінки ефективності діяльності державних органів. Проте більшість з них мають виключно теоретичний характер і не мають можливості застосування на практиці. Чимало досліджень спрямовані на оцінку окремих аспектів роботи державного органу, що не дає можливості об'єктивно оцінити рівень його ефективності загалом. Усе це вимагає необхідності прове-

дення подальших досліджень, спрямованих на розробку та втілення комплексної методики оцінки ефективності діяльності державних інституцій.

У кожній країні нині використовується власна модель оцінки успішності діяльності державних органів. У той же час їх умовно можна розділити на два основних види – витратні моделі оцінки та результативні моделі. Тенденцією розвитку даних моделей є частіше використання результативної моделі оцінки, яка найбільш повно відповідає цілям вдосконалення державного управління. У ряді країн моделі оцінки ефективності діяльності органів державної влади є доволі специфічними, що пов'язано з певними національними особливостями адміністративних реформ. Специфікою є диференціація рівнів оцінки для різних видів державних інституцій. Належна оцінка ефективності вжитих тими або іншими органами державної влади та управління заходів щодо виконання ними їхніх основних функцій дає можливість державі розумно, не пригнічуючи ініціативи економічних суб'єктів і територій, сприяти підвищенню ефективності діяльності державних органів управління, переходу від політики виживання до політики стабільного зростання і процвітання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Sullivan A. *Economics: Principles in action*. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2003. 320p.
2. Сороко В. М. Результативність та ефективність державного управління і місцевого самоврядування : навчальний посібник. Київ: НАДУ, 2012. 260 с.
3. Searle J.R. What is an Institution? *Journal of Institutional Economics*. 2005. Vol. 1, № 1. P. 1–22.
4. Hamilton W.H. The Institutional Approach to Economic Theory. *American Economic Review*. 1919. № 9. P. 309–318.
5. North D. *Institutions, institutional change and economic performance*. New York: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
6. «Про державну службу» : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 04.02.2025).
7. Пікулик О.І., Власюк Н.І. Основні підходи до оцінювання ефективності діяльності органів державного управління. *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. № 1, т. 34 (73) С. 93–100. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/17> (дата звернення: 04.02.2025).